

УДК 657.1

Правові аспекти розрахунків з іноземними постачальниками в сучасних умовах

Беляєва Л.А.

кандидат економічних наук, доцент,
Харківський навчально-науковий інститут
ДВНЗ «Університет банківської справи»

Назаренко К.В.

спеціаліст з обслуговування клієнтів
ПАО КБ «ПРИВАТБАНК», м. Харків

Стаття присвячена відносинам та розрахункам з іноземними постачальниками. Систематизовані основні нормативно-правові акти щодо імпорتنних операцій. Визначене документальне забезпечення процесу розрахунків з іноземними суб'єктами господарювання. Виокремлені сучасні проблемні питання здійснення таких розрахунків.

Ключові слова: постачання, зовнішньоекономічний договір, імпорт, валюта, курсові різниці, розрахунки з нерезидентами, оподаткування.

Беляева Л.А., Назаренко К.В. ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ РАСЧЕТОВ С ИНОСТРАННЫМИ ПОСТАВЩИКАМИ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Статья посвящена взаимоотношениям и расчетам с иностранными поставщиками. Систематизированы основные нормативно-правовые акты, регулирующие импортные операции. Проанализированы основные действующие документы для оформления расчетов с нерезидентами. Определены существующие проблемные вопросы при осуществлении импортных операций.

Ключевые слова: внешнеэкономический договор, импорт, валюта, курсовые разницы, расчеты с поставщиками, налогообложение.

Belyaeva L.A., Nazarenko K.V. LEGAL ASPECTS OF PAYMENTS WITH FOREIGN SUPPLIERS IN MODERN CONDITIONS

The article is devoted to mutual relations and accountings with foreign suppliers. There were systematized main regulatory legal acts that regulate import operations. There were analyzed main operating documents for accountings with non-residents in the delivery process. There were identified the existing problems of the implementation such accountings.

Keywords: foreign economic agreement, import, currency, exchange differences, settlements with suppliers, taxation.

Постановка проблеми. У сучасних умовах відносини та розрахунки із зовнішніми суб'єктами господарювання щодо придбання товарів, робіт чи послуг впливають на фінансовий стан та забезпечують безперервне функціонування підприємства. В умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів особливого значення набуває зовнішньоекономічна діяльність суб'єктів господарювання. Взаємодія з нерезидентами у процесі постачання потребує дотримання нормативно-правових засад та особливостей здійснення розрахунків різних держав.

У межах інтеграційних процесів українських підприємств до міжнародного простору та залучення іноземного інвестування розрахунки з іноземними постачальниками набувають особливого значення. Мобільність нормативно-

правового забезпечення та умов зовнішнього середовища зумовлює постійний огляд та удосконалення процесу цих розрахунків. Наявність колізій нормативних актів щодо відносин постачання з нерезидентами потребує подальшого дослідження у цьому напрямі.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання розрахунків із постачальниками та підрядниками, у тому числі іноземними, висвітлено у положеннях чинного законодавства та працях багатьох сучасних науковців і практиків, таких як Н.В. Аляб'єв, С.М. Галецьук, М.В. Ларін, А.Г. Подушка, Т.С. Томалья, В.П. Фурс та інші. Незважаючи на те, що наукові досягнення та пропозиції названих авторів містять багато цінної інформації та рекомендацій, окремі аспекти теоретичного і практичного характеру цих розрахунків є дис-

кусійними і потребують подальшого наукового дослідження та удосконалення.

Цілі статті. Метою статті є висвітлення особливостей здійснення розрахунків з іноземними постачальниками та їх нормативно-правового забезпечення в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Глобалізаційні та інтеграційні процеси зумовлюють розширення міжнародних зв'язків суб'єктів підприємництва. Як наслідок, виникають відносини та розрахунки із зовнішніми економічними одиницями щодо визначення прав та обов'язків сторін, утворення зобов'язань, придбання товарно-матеріальних цінностей, робіт чи послуг.

Сьогодні все більше суб'єктів господарювання в Україні пов'язані із зовнішньоекономічною діяльністю, здійснюють або планують здійснювати розрахунки з нерезидентами щодо придбання товарів, основних засобів, запасів, надання послуг тощо. Відповідно до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» до видів зовнішньоекономічної діяльності, які здійснюються в Україні, належать експорт та імпорт товарів, капіталів та робочої сил; надання іноземними суб'єктами господарської діяльності послуг, таких як виробничі, транспортно-експедиційні, страхові, консультаційні, маркетингові, посередницькі, брокерські, агентські, управлінські, облікові, аудиторські, юридичні та інші, що прямо і винятково не заборонені законами України [1].

Однією з основних умов взаємодії підприємств України із закордонними постачальниками є укладення між ними зовнішньоекономічного договору (контракту). Національне законодавство під зовнішньоекономічним договором (контрактом) розуміє матеріально оформлену угоду двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, спрямовану на встановлення, зміну або припинення їх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності [1].

Відповідно до чинного законодавства такий договір укладається суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності або його представником у простій письмовій або в електронній формі, якщо інше не передбачено міжнародним договором України чи законом. У разі експорту робіт (послуг) зовнішньоекономічний договір може укладатися шляхом прийняття публічної пропозиції про угоду (оферти) або шляхом обміну електронними повідомленнями, або в інший спосіб, зокрема, шляхом виставлення рахунку (інвойсу), у тому числі

в електронному вигляді, за виконані роботи, надані послуги.

Зовнішньоекономічний договір суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності України з іноземною стороною має укладатися двома мовами – українською мовою та мовою іноземного контрагента. Це дає змогу зробити зовнішньоекономічний договір зрозумілим для обох сторін та вирішити усі непорозуміння до його підписання.

Положенням про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів) визначені обов'язкові умови, які повинні бути передбачені в договорі, якщо сторони такого договору не погодилися про інше щодо викладення умов договору і така домовленість не позбавляє договір предмета, об'єкта, мети та інших істотних умов [2]. До таких умов належать назва, номер договору (контракту), преамбула, предмет договору (контракту), кількість та якість товару, базисні умови поставки товарів, ціна та загальна вартість договору (контракту, умови платежів, умови приймання-здавання товару (робіт, послуг), упаковка та маркування, форс-мажорні обставини, санкції та рекламації, урегулювання спорів у судовому порядку, місцезнаходження (місце проживання), поштові та платіжні реквізити сторін.

Вищезазначені пункти зовнішньоекономічного договору не є вичерпними, оскільки відповідно до умов взаємодії сторін у договорі можуть бути визначені додаткові домовленості щодо страхування, сертифікатів якості, умов залучення та співпраці з іншими організаціями з приводу надання послуг, збереження торгових марок, порядку сплати податків, митних зборів, кількості підписаних примірників договору (контракту), можливості та порядку внесення змін до договору та ін.

Важливим етапом ефективної зовнішньоекономічної діяльності є вибір контрагента. У разі разової угоди чи довготривалої співпраці перед тим, як укласти контракт із нерезидентами, варто детально ознайомитися з правовим статусом, діловою репутацією партнера, його конкурентоспроможністю тощо. У договірних стосунках із приводу постачання особливої уваги потребує виробнича і маркетингова здатність економічного суб'єкта виконати свої зобов'язання, дотримуючись зазначених строків та умов якості. Ненадійність постачальника може привести до фінансових втрат та непорозумінь між сторонами.

А.Г. Подушка наголошує, що сторони дуже часто не враховують, наскільки суттєво

розрізняються норми права в їх державах. Так, наприклад, відповідно до українського, російського та німецького права включення до контракту умови про стягнення штрафу у загальному порядку не позбавляє сторону можливості вимагати збитків у частині, непокритій штрафом. Водночас нормами права Польщі і Чехії встановлено, що договірний штраф визнається винятковою неустойкою, тобто усі інші збитки, які перевищують штраф, не можуть бути стягнені у загальному порядку [3].

Ще однією підставою виникнення труднощів та суперечок у виконанні зовнішньоекономічних договорів є відсутність всіх умов співпраці сторін або їх двозначність, нечіткість, особливо це стосується трактування сторонами форс-мажорних обставин.

Особливістю зовнішньоекономічних договорів вважається застосування міжнародних термінів з урахуванням Міжнародних правил тлумачення комерційних термінів (Інкотермс). Правила Інкотермс та міжнародні комерційні терміни являють собою серію стандартних торгових термінів, виданих Міжнародною торговою палатою, що широко використовуються в міжнародних комерційних операціях. Правила Інкотермс націлені на правильне тлумачення та окреслення завдань, витрат і ризиків, пов'язаних із транспортуванням і доставкою товарів. Призначення правил Інкотермс полягає у зменшенні невизначеності, пов'язаної з різним тлумаченням правил у різних країнах. Перша публікація правил у 1936 р. періодично оновлюється, і сьогодні актуальною є восьма версія – Інкотермс 2010, яка включає складники, показані на рисунку 1.

За допомогою правил Інкотермс учасники договору можуть зафіксувати такі важливі умови, як:

- місце виконання обов'язків продавця з передачі товару;
- момент виконання цих обов'язків;
- процес переказу ризиків із продавця на покупця;
- розмежування обов'язків стосовно оплати необхідних витрат і зборів;
- отримання експортних і імпорتنих ліцензій;
- обов'язки щодо укладення договору перевезення;
- розмежування обов'язків сторін щодо пред'явлення документації,
- обов'язки щодо страхування;
- розмежування між сторонами обов'язків із забезпечення належної упаковки та інше [5].

Окрім договору з іноземними постачальниками, оформлюються й інші документи, які безпосередньо свідчать про здійснення господарської операції, такі як приймальний акт, інвойс, транспортна накладна тощо.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо усунення адміністративних бар'єрів для експорту послуг» із 03.01.2017 р. первинний документ має статус документа, який має містити тільки відомості про господарську операцію. При цьому скасовано вимогу щодо підтвердження здійснення операції, таким чином, первинним вважатиметься не тільки той документ, який складається для підтвердження здійснення операції [6]. Саме тому рахунок (інвойс) нині має статус первинного документа за умови, що він є оплаченим (гроші списані з рахунка, видані з каси), отже, господарська операція проведена. Як папе-

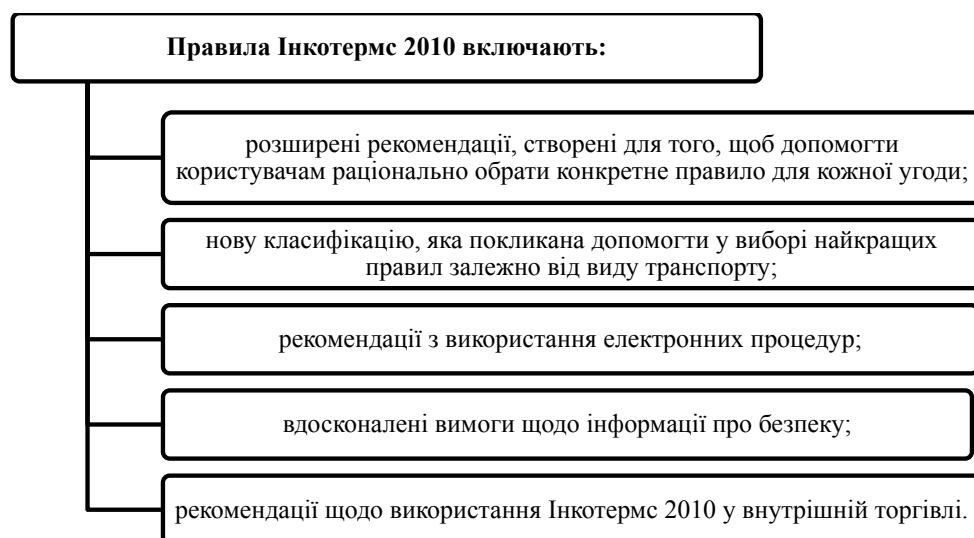

Рис. 1. Складники правил Інкотермс 2010 [4]

рові, так і електронні первинні документи повинні містити усі обов'язкові реквізити. Завдяки цьому відносини між резидентом-замовником та виконавцем-нерезидентом під час надання послуг можна буде підтверджувати на підставі виставленого рахунку (інвойсу), в т. ч. складеного в електронній формі.

Водночас, відповідно до листа ГУ ДФС від 31.03.2017 р. № 6964/10/26-15-14-05-04-22, під час імпорту товару, у процесі розмитнення на основі інвойсу частина інформації буде чітко не визначеною, наприклад, конкретна дата надходження товару, адже дата інвойсу здебільшого менша за термін вантажно-митної декларації (далі – ВМД), у результаті чого невідомо, який саме курс валют НБУ застосовувати, що унеможливить визначення фактичної вартості товару, а також розмір митних платежів та ПДВ [7]. Водночас у листі Міністерства фінансів України від 23.01.2013 р. № 31-08410-07-16/2073 зазначено, що митна декларація є первинним документом. Крім того, ВМД зараховується до первинних документів, на яких базується бухгалтерський облік зовнішньоекономічних операцій. Отже, для оприбуткування імпортованого товару варто застосовувати інформацію, наведену у ВМД. Виходячи з цього, для оприбуткування товару недостатньо лише одного інвойсу. Тут відсутній єдиний погляд, і ця ситуація не вирішена на законодавчому рівні.

Якщо контрагенти – нерезиденти, то виникає необхідність проводити розрахунки в іноземній валюті, що спричиняє виникнення курсової різниці. Під час імпорتنих операцій джерелом появи курсових різниць є монетарна стаття – кредиторська заборгованість, яка виникає за відсутності авансових платежів, тобто першою подією є отримання матеріальних цінностей або наданих послуг.

За нестабільної економічної ситуації в Україні і нестабільності курсу гривні до іноземних валют, який змінюється майже щодня, курсова різниця має значний вплив на фінансовий результат діяльності підприємства. Кожне зростання курсу за наявної кредиторської заборгованості вимагає додаткових витрат гривні, тому дуже важливим є питання строків розрахунків та управління цією заборгованістю.

Розрахунки, які здійснюють резиденти України в іноземній валюті, перебувають під контролем Національного банку України та Державної фіскальної служби. Зазвичай постачання від нерезидента відбувається на умовах попередньої оплати, і здійснення таких операцій із відстроченням постачання

матеріальних цінностей або наданих послуг підлягає валютному контролю. Так, згідно із Законом України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» ці операції мають бути завершені протягом 180 днів [8]. Відлік цього строку розрахунків банк починає з наступного календарного дня після дня здійснення резидентом авансового платежу на користь нерезидента; виставлення векселя на користь постачальника імпортованої продукції (робіт, послуг); здійснення уповноваженим банком платежу на користь нерезидента у разі застосування розрахунків у формі документарного акредитиву. Національний банк України має право запроваджувати на строк до шести місяців інші строки розрахунків.

Підтвердженням операції можна вважати акт виконаних робіт або інвойс, наданий нерезидентом, інакше зовнішній суб'єкт повинен повернути аванс. Копію підтверджуючих документів про факт здійснення операції зовнішній суб'єкт господарювання подає безпосередню в банк, у якому відкрито валютний рахунок резидента та з якого було здійснено передоплату, оскільки саме уповноважений банк здійснює безпосередній контроль валютних операцій та інформацію про виявлені в звітному місяці факти порушень надає органам ДФС до десятого числа місяця, наступного за звітним

За порушення резидентами строків, передбачених законодавчо або установлених Нацбанком, стягується пеня за кожний день прострочення у розмірі 0,3% неoderжаної виручки (вартості недопоставленого товару) в іноземній валюті, перерахованій у гривні за валютним курсом НБУ на день виникнення заборгованості. Загальний розмір нарахованої пені не може перевищувати суми неoderжаної виручки (вартості недопоставленого товару) [8].

Відповідно до п.3.3 Інструкції про порядок здійснення контролю за експортними, імпортними операціями, з 03.01.2017 р. банк знімає з контролю операцію резидента у разі:

- 1) імпорту товару з увезенням його на територію України після отримання інформації про цю операцію в реєстрі митних декларацій (типу ІМ-0 «Імпорт», ІМ-41 «Реімпорт», ІМ-72 «Безмитна торгівля», ІМ-75 «Відмова на користь держави», ІМ-76 «Знищення або руйнування»), якщо для митного оформлення продукції використовується МД;

- 2) пред'явлення резидентом документа (крім МД), який використовується для митного оформлення продукції, якщо для митного оформлення продукції не використовується МД; пред'явлення резидентом акта, рахунка

(інвойсу) або іншого документа, який згідно з умовами договору засвідчує виконання нерезидентом робіт, надання послуг, передачу прав інтелектуальної власності та інших немайнових прав, призначених для продажу (оплатної передачі), в інших ситуаціях [9].

Відповідно до Закону України «Про Митний тариф України» ввізне мито на товари, митне оформлення яких здійснюється в порядку, встановленому для підприємств, нараховується за ставками, визначеними Митним тарифом України [10]. Відповідно до Митного кодексу під час обкладення товару митом можуть застосовуватися тарифні пільги (тарифні преференції) (ст. 281), а також звільнення від оподаткування (податкові пільги) (ст. 282) [11].

Під час здійснення імпорتنих операцій з ПДВ об'єктом оподаткування є ввезення товарів (супутніх послуг) на митну територію України в митному режимі імпорту або реімпорту відповідно до ст. 185.1 ПКУ [12].

База оподаткування під час ввезення на митну територію України визначається відповідно до ст. 190.1 ПКУ як їх договірна (контрактна) вартість, вона є не нижчою за митну вартість товарів, визначену відповідно до Митного кодексу України, з урахуванням мита та акцизного податку, що підлягають сплаті, за винятком податку на додану вартість, що включаються до ціни товарів згідно із законом.

Під час визначення бази оподаткування перерахунок іноземної валюти в національну валюту здійснюється за офіційним курсом національної валюти до цієї валюти, встановленим Національним банком України, що діє на день подання митної декларації для митного оформлення, а у разі нарахування суми податкового зобов'язання митним органом, коли митна декларація не подавалася – на день визначення податкового зобов'язання [12]. Виходячи з положень п. 198.2 ст. 198 ПКУ під час ввезення товарів на митну територію України платник податку має право віднести суми ПДВ до податкового кредиту вже в періоді сплати «імпортного» ПДВ.

Щодо операцій з поставки послуг нерезидентом на митній території України, то скористуватися своїм правом на включення сум ПДВ до податкового кредиту платник податку зможе лише у звітному (податковому періоді), наступному за нарахуванням податкових зобов'язань та включенням їх до податкової декларації з ПДВ (п. 201.12 ст. 201 ПКУ).

Право на віднесення сум податку до податкового кредиту посвідчує митна декларація, яка підтверджує факт сплати податку, а щодо опера-

цій із постачання послуг – податкова накладна, податкові зобов'язання за якою включені до податкової декларації попереднього періоду.

Висновки. В умовах інтеграційних та глобалізаційних процесів в Україні значний вплив на фінансовий стан та ефективне функціонування підприємства мають розрахунки із зовнішніми суб'єктами господарювання щодо придбання товарно-матеріальних цінностей, робіт чи послуг. Однією з першочергових умов взаємодії є укладення зовнішньоекономічного договору (контракту). Договірні відносини між сторонами регулюються відповідно до вимог міжнародного права, проте варто враховувати особливості норм права різних держав та захист власних інтересів економічних суб'єктів.

Позитивним є те, що укладення договору може здійснюватися не тільки в письмовій, а й в електронній формі, що значно сприяє прозорості та ефективності співпраці. Також рахунок (інвойс), у тому числі складений в електронній формі, відповідно до чинного законодавства визнано первинним документом, за умови, що він є оплаченим та містить необхідні реквізити, що підтверджують виконання операції. Водночас Міністерство фінансів України зазначає, що митна декларація є первинним документом для імпорتنих операцій. Тому першочерговим завданням є виправлення колізій у нормативно-правових актах та конкретизація використання первинних документів під час оприбуткування імпорتنих товарів або послуг.

Під час відображення операцій в обліку з іноземною валютою доцільно звернути увагу на розмір та визнання курсової різниці з позиції її впливу на фінансовий результат діяльності підприємства. Курсову різницю та її вплив необхідно звести до мінімуму під час правильного складання договору з контрагентами. Для цього варто уникати довготривалих валютних контрактів, за якими в подальшому можуть виникати значні курсові різниці, або укладати контракти із включенням захисних валютно-цінових застережень, що сприятиме мінімізації валютних ризиків.

Під час укладення зовнішньоекономічних договорів важливим є застосування Міжнародних правил тлумачення комерційних термінів (Інкотермс), що націлені на правильне тлумачення та окреслення завдань, витрат і ризиків, пов'язаних із транспортуванням і доставкою товарів. Також необхідним є здійснення постійного контролю за імпортними операціями з боку банку та самого суб'єкта господарювання щодо митного оформлення та оподаткування ввезених товарів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.91 р. № 959-XII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12>
2. Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів): Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції від 06.09.2001 р. № 201: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z_0833-01/
3. Подушка А.Г. Зовнішньоекономічний контракт: особливості укладання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.businesslaw.org.ua/zovnishnoeconomichni-contract/>
4. Томаля Т.С. Використання правил Інкотермс 2010 при укладанні зовнішньоекономічних договорів / Т.С. Томаля // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки.– 2013.– № 3, т. 1.– С. 102–106.
5. Аляб'єва Н.В. Використання правил Інкотермс при укладенні договору поставки / Н.В. Аляб'єва // Економіка будівництва і міського господарства. – 2011. – Т. 7. – № 4. – С. 209–215.
6. Про внесення змін до деяких законів України щодо усунення адміністративних бар'єрів для експорту послуг: Закон України від 03.11.2016 р. № 1724-VIII :[Електрон. ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1724-19
7. 16. Лист ГУ ДФС у м. Києві від 31.03.2017 № 6964/10/26-15-14-05-04-22 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kyiv.sfs.gov.ua/baner/podatkovii-konsultatsii/konsultatsii-dlya-yuridichnih-osib/71843.html>
8. Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті: від 23.09.94 р. № 185/94 – ВР: Закон України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/185/94-вр
9. Інструкція про порядок здійснення контролю за експортними, імпортними операціями: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z_0338-99
10. Про Митний тариф України: Закон України від 19.09.13 р. № 584-VII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/584-18
11. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17
12. Податковий кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17
13. Фурса В.П Актуальні питання обліку операцій зовнішньоекономічної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://market-infr.od.ua/journals/2017/5_2017_ukr/45.pdf
14. Ларін М. Укладання зовнішньоекономічного контракту: все починається з простих деталей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.yurincom.com/ua/legal_practice/analitychna_yurysprudentsiia/Ukladannya-zovn-shnoekonom-chnogo-kontraktu--vse-pochinaietsya-z-prostih-detaley-publication/
15. Чи є інвойс первинним документом та яку інформацію використовувати для оприбуткування імпортованого товару? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ilf.com.ua/chi-ye-invojs-pervinnim-dokumentom/>
16. Жураковська О.В. Імпортні операції: контроль, облік та оподаткування[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uteka.ua/ua/publication/Importnye-operacii-kontrol-uchet-i-nalogooblozhenie>